

KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISHNI MOLIYAVIY VA INSTITUTIONAL QO'LLAB -QUVVATLASHNING ASOSIY CHORALARI VA XOLQARO TAHLILI

Samandarova Nodira Qadambayevnaa

PROFIUniversity OTM

Aniq va iqtisodiyot fakulteti

Matematika kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu ilmiy maqolda O'zbekiston sharoitida kichik va o'rta biznesni rivojlantirishning asosiy choralari va xalqaro tahlil natijalari yoritib berilgan. Kichik va o'rta biznesni rivojlantirishda xalqaro tajribalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: kichik va orta karxonalar (KOK), klaster, institutsional.

Аннотация: В данной научной статье освещаются основные меры по развитию малого и среднего бизнеса в условиях Узбекистана, а также результаты международного анализа. Приведены международные практики в области развития малого и среднего бизнеса.

Ключевые слова: малые и средние предприятия (МСП), кластер, институциональный.

Annotasion: This scientific article highlights the main measures for the development of small and medium-sized businesses in the context of Uzbekistan, as well as the results of international analysis. International practices in the development of small and medium-sized businesses are presented.

Keywords: small and medium enterprises (SMEs), cluster, institutional.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 14.09.2023 yildagi PQ-306-son "Kichik biznesni rivojlantirishni moliyaviy va institutsional qo'llab-quvvatlash chora-tadbirlari to'g'risida" qarori va 2023 yil 18-avgust kuni o'tkazilgan O'zbekiston Respublikasi Prezidentining tadbirkorlar bilan ochiq muloqoti doirasida belgilangan ustuvor vazifalar ijrosini ta'minlash, shuningdek, kichik biznesni qo'llab-quvvatlash bo'yicha "uzluksiz xizmatlar zanjiri"ni yaratish maqsadida asosiy va dolzarb vazifalar belgilab berildi¹.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev 19-mart kuni kichik va o'rta biznes vakillari bilan uchrashuvida ham bu soha ish o'rni, investitsiya, innovatsiya,

¹<https://lex.uz/uz/docs/-6609110?ONDATE=17.04.2025//> O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 14.09.2023 yildagi PQ-306-son "Kichik biznesni rivojlantirishni moliyaviy va institutsional qo'llab-quvvatlash chora-tadbirlari to'g'risida" qarori

raqobat, qo'shilgan qiymat va eksportni ko'paytirishga eng katta turtki berayotgan yo'nalishga aylandi. So'nggi besh yilda kichik va o'rta tadbirkorlar soni 2 karra ko'paytirilgani va bu xalqimiz iqtisodiy rivojlanishidagi asosiy qadamlari hamda bandlikni ta'minlashdagi muhim qadamlardan ekanligi, bu borada yanada yuqori natijalarga erishish strategik yondashuvlarni amalga oshirish muhimligi qayd etib o'tildi².

Kichik biznes (kichik va o'rta korxonalar, keyingi o'rinda) mamlakat iqtisodiyotining asosiy harakatlantiruvchi kuchi bo'lib, u hududiy rivojlanishga, yangi ish o'rinlari yaratishga va aholining daromadini oshirishga hissa qo'shadi. O'zbekiston kabi rivojlanayotgan mamlakatlarda kichik va o'rta korxonalar ulushi yalpi ichki maxsulotning 50-60% gacha yetishi mumkin, ammo samaradorligi va mintaqaviy integratsiyasi ko'pincha cheklovlar (moliyaviy, infratuzilmaviy va huquqiy) tufayli past bo'ladi. Ushbu metodika O'zbekiston kontekstida ishlab chiqilgan bo'lib, xorijiy tajribalarni (masalan, Rossiya va AQSh) hisobga olgan holda, davlat siyosati, biznes strategiyalari va monitoring mexanizmlarini birlashtiradi. Metodika ikki asosiy yo'nalishga bo'linadi: mintaqaviy rivojlanish (hududiy integratsiya va klasterlash) va samaradorlikni oshirish (operatsion va innovatsion yaxshilash).

Klasterlash strategiyasi kichik va o'rta korxonalarni (KOK) mintaqaviy rivojlanish va samaradorlikni oshirish uchun muhim vosita sifatida qaraladi. Bu iqtisodiy faoliyatni ma'lum bir hududda bir-biriga bog'liq sohalarni birlashtirish orqali ularning raqobatbardoshligini oshirishni maqsad qiladi. O'zbekiston kontekstida klasterlash qishloq xo'jaligi, to'qimachilik, turizm va IT kabi sohalarda ayniqsa muhimdir. Quyida klasterlash strategiyasining mohiyati, afzalliklari, turlari, amalga oshirish bosqichlari va O'zbekistonga xos misollar keltiriladi.

Klaster – bu ma'lum bir hududda joylashgan, bir-biriga bog'liq bo'lgan korxonalar, yetkazib beruvchilar, xizmat ko'rsatuvchilar va institutlar (masalan, universitetlar, tadqiqot markazlari) tarmog'i bo'lib, ular o'zaro hamkorlik orqali umumiy foyda keltiradi. Klasterlash strategiyasi M.Porterning raqobatbardoshlik nazariyasiga asoslanadi, unda hududiy ixtisoslashuv orqali resurslar samarali ishlatiladi.

Kichik biznesni mintaqaviy rivoji va samaradorligini oshirish maqsad: Kichik va o'rta korxonalar ni hududiy iqtisodiyotga integratsiya qilish orqali uning yalpi ichki maxsulotdagi ulushini 10-15% ga oshirish, ish o'rinlarini 20% ga ko'paytirish va eksport salohiyatini kuchaytirish (2025-2030 yillarga mo'ljallangan Strategiyaga asosan).

² <https://president.uz/oz/lists/view/7955> “Kichik biznesni rivojlantirishni rivojlantirish borasidagi tadbirkorlar bilan uchrashuv”T.: 19.03.2025yil

Prinsiplar (Rossiya va xorijiy metodikalardan olingan, masalan, S.G. Tyaglov uslubini ko'rib chiqadaylik:

- **Mintaqaviy moslashuvchanlik:** Har bir viloyat (masalan, Farg'ona yoki Qashqadaryo) uchun maxsus dasturlar ishlab chiqish.
- **Davlat-xususiy sheriklik:** Davlat subsidiyalari va bank kreditlari bilan birgalikda.
- **Monitoring va baholash:** asosiy samaradorlik ko'rsatkichlari (KPI) asosida yillik hisobotlar.
- **Innovatsionlik:** Raqamli transformatsiya va sun'iy intellekt texnologiyalari vositalarini joriy etish.

Bosqichma-bosqich amalga oshirish metodika 4 bosqichdan iborat bo'lib, har biri 6-12 oy davom etadi. Quyida jadval shaklida keltirib o'tamiz:

Bosqich	Tavsif	Asosiy choralar	O'zbekiston konteksti	Xorijiy misol
1. Diagnostika va rejalashtirish	Hududiy holatni baholash va strategiya ishlab chiqish.	- Bozorni tahlil qilish (SWOT). – Kichik va o'rta karxonalar ro'yxatini shakllantirish. - asosiy samaradorlik ko'rsatkichlari belgilash (daromad o'sishi, ish o'rinlari soni).	O'zbekistonning 2025-2030 yillarda Kichik va o'rta karxonalar rivojlanish strategiyasiga asoslanib, viloyatlarda "Mahallabay" dasturlarini kengaytirish.	AQShning CEDS (Comprehensive Economic Development Strategy) – hududiy profil tuzish va klasterlarni aniqlash.
2. Resurslarni taqsimlash va qo'llab-quvvatlash	Moliyaviy va infratuzilmaviy yordam berish.	- Kreditlar va grantlar (imtiyozli foizlar bilan). - Infratuzilma (logistika, raqamli platformalar). - O'qitish	Biznesni rivojlantirish banki orqali "Kichik biznesni uzluksiz qo'llab-quvvatlash" dasturi; oilaviy	Germaniyada mintaqaviy markazlar orqali resurslarni taqsimlash va maslahat berish.

		dasturlari (malaka oshirish).	tadbirkorlikni rag'batlantirish (PQ-149 sonli qaror).	
3. Amalga oshirish va integratsiya	KOKni mintaqaviy zanjirlarga bog'lash.	- Klasterlash (masalan, qishloq xo'jaligi klasterlari). - Eksportga chiqishni qo'llab- quvvatlash. - Raqamli vositalar (e- commerce).	Hududlarda byurokratik to'siqlarni kamaytirish (PF-50 sonli farmon); xorijiy bozorlarga chiqish uchun subsidiyalar.	Rossiyada davlat dasturlari orqali mintaqaviy MCTPni baholash va klasterlarni rivojlantirish (S.G. Tyaglov metodikasi).
4. Monitoring va optimallashtirish	Natijalarni baholash va tuzatish.	- Yillik audit (daromad, samaradorlik ko'rsatkichlari). - Fikr-mulohaza yig'ish (so'rovlar). - Yangi texnologiyalarni joriy etish.	Strategik islohotlar agentligi tomonidan monitoring; samaradorlikni oshirish uchun yangi qonun loyihalari.	Baldrige modeli orqali kichik va o'rta karxonalar samaradorligini baholash (AQSh).

Karxonalarda samaradorlikni oshirish vositalari sifatida quyidagilarni keltirib o'tishimiz mumkin bo'ladi.

- Moliyaviy: Imtiyozli kreditlar (foiz stavkasi 10-12%) va venchur moliyalashtirish. O'zbekistonda Biznesni rivojlantirish banki asosiy tayanch.
- Inson kapitali: Malaka oshirish kurslari (raqamli marketing, boshqaruv). Xorijiy tajriba: Germaniyada maxsus markazlar.
- Texnologik: Sun'iy intellekt va e-commerce joriy etish (Shopify kabi platformalar). Bu operatsion xarajatlarni 20-30% ga kamaytiradi.
- Mintaqaviy: Klasterlar orqali ta'minot zanjirini kuchaytirish (masalan, paxta klasterlari Farg'onada).

Kichik va o'rta karxonalarda xatarlar va tavsiyalar sifatida quyidagilarni keltirib o'tishimiz mumkin bo'ladi:

Xatarlar: Byurokratiya, moliyaviy cheklovlar va pandemiya ta'siri. Yechim: Huquqiy himoyani kuchaytirish (PF-50 farmoni).

Tavsiyalar:

- Davlat: 2025-2030 Strategiyasini viloyatlarda lokalizatsiya qilish.
- Biznes: asosiy samaradorlik ko'rsatkichlarini kuzatish va xorijiy hamkorlikni kengaytirish.
- Tadqiqot: Har yili samaradorlikni baholash uchun S.G. Tyaglov kabi metodikalardan foydalanish.

Xulosa: Ushbu metodika O'zbekistonning milliy dasturlari va xorijiy tajribalarga asoslangan bo'lib, uni amalga oshirish orqali kichik va o'rta karxonalarning mintaqaviy rivojlanishga hissa qo'shadi va iqtisodiy samaradorlikni oshiradi. Kichik biznesni mintaqaviy rivojlantirish, samaradorlikni oshirish va baholash mexanizmlarini takomillashtirish uchun kompleks yondashuvni taklif etadi. O'zbekistonning milliy dasturlari (PQ-149, PF-50) va xorijiy tajribalarga asoslangan ushbu strategiya iqtisodiy o'sishni 10-15% ga tezlash tirishga xizmat qiladi. Batafsil ma'lumot uchun Strategik islohotlar agentligi yoki lex.uz saytlariga murojaat qiling.

Foydalanilgan adabiyotlar va internet resurslari

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 14.09.2023 yildagi PQ-306-son "Kichik biznesni rivojlantirishni moliyaviy va institutsional qo'llab-quvvatlash chora-tadbirlari to'g'risida" qarori;
2. Kichik biznesni rivojlantirishni rivojlantirish borasidagi tadbirkorlar bilan uchrashuv" T.: 19.03.2025yil
3. SH. SHodmonov, U. G'ofurov "Iqtisodiyot nazariyasi": T-2010 yil, Toshkent "Iqtisod va moliya". 326 bet.
4. D.F.Ashurov, G.H.Baxriddinov " Kichik va o'rta karxona besnes yo'li" T.:2023 yil, Toshbekt matba.254 bet.